

Състояние и перспективи в развитието на благородния елен у нас

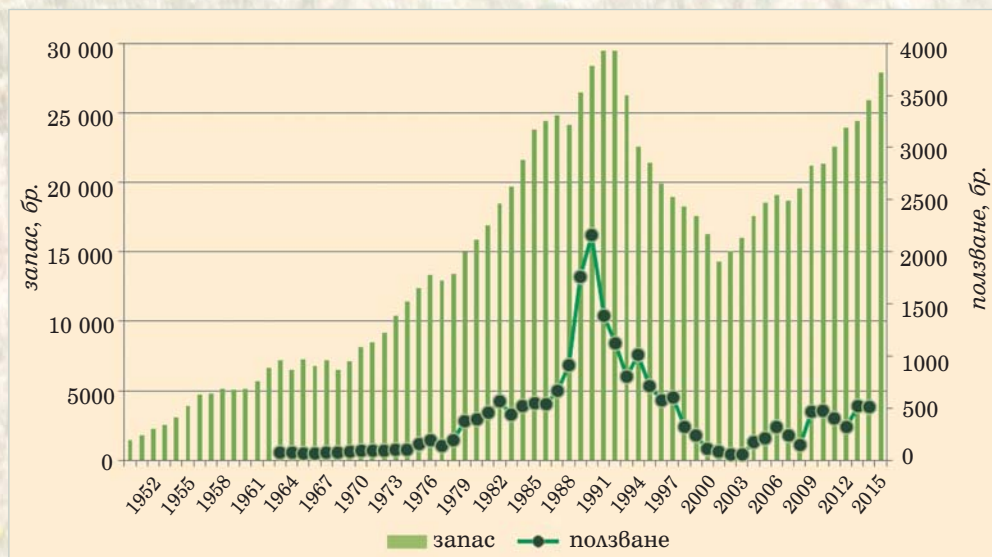
Успехите в стопанисването на благородния елен (*Cervus elaphus* L., 1758) от близкото минало превърнаха вида в гръбнак на ловното ни стопанство. Ценните му трофеи предизвикват интереса на специалисти и ловци. Благородният елен е обитавал повсеместно българската гора и ловът на този вид дивеч по нашите земи винаги е бил на почит. Обширният му ареал и неговата многочисленост се запазват вероятно до 1860 г., след което бързо намаляват (Петров, 1952). Около 1915-1918 г. благородният елен е почти напълно унищожен. Законът за лова от 1926 г. забранява неговия отстрел и предвижда създаването на развъдни станции за благороден елен. Първата е „Шерба“ край с. Горен чифлик, Варненска област, открита през 1930 г., а през 1932 г. цар Борис III създава и царския ловен развъдник „Паламара“ в едноименната местност край сегашното с. Борци, Шуменска област. Между 1934-1935 г. започват опити за разселването му в подходящи местообитания. По данни до 1970 г. от „Шерба“ и „Паламара“ са разселени над 1500 благородни елена. Успешното възстановяване на благородния елен е организирано и изпълнено от централното горско ведомство. Методическа помощ оказва и младата по това време ловна наука.

В представената графика ясно се открояват четири етапа в развитието на популацията на благороден елен у нас.

I етап (до 1973 г.). Период на подем, в който наред с извършените мероприятия по реаклиматизация, благородение на полагащите грижи по охраната, изградените биотехнически съоръжения (хранилки, солища, поилки, калища), създаването на много дивечови ниви и ливади, както и на естествената мигра-

ция на вида, числеността на благородния елен се увеличава. Към 1973 г. той обитава почти цяла Стара планина, Североизточна България, Лудогорието, Странджа, Сакар, Родопите, Рила, Пирин, Витоша, Средна гора и Осогово. С всяка година условията в местообитанията на благородния елен се подобряват. Осигурява се необходимото спокойствие на дивеча. Лесовъдите в България - преки ръководители на ловното стопанство у нас, възстановяват с успех вида в страната (Стенин, 1973). Стабилизирането на

Фиг. Динамика в запасите и ползването на благороден елен в България до 2015 г.

запасите позволява след 1965 г. да започне и ползване, насочено към подобрен отстрел, основно на мъжки животни. Наред с нарастване на числеността, се подобряват и трофейните качества на елена. Независимо от това ползването остава сравнително слабо - 1-2 на сто.

II етап (1973-1993 г.). „Златен“ период на изключителен възход както в количеството, така и в качеството на вида. До 1985 г. в България са уловени и разселени над 2000 благородни елена от „Шерба“ и „Паламара“ (Стоицев, 1987). Запасите се увеличават над три и половина пъти, ползването - над 15 пъти (остава сравнително ниско - в

рамките на около 5 %). Налице е сериозна ангажираност от страна на държавата, която отделя значителен финансов ресурс за поддръжка на местообитанията и ловните бази по места. Страната ни е домакин на най-голямото и досега Световно ловно изложение - Експо'81, проведено в Пловдив, където от представените 490 трофея от наши благородни елени със златен медал са отличени 197, със сребърен - 203, и с бронзов - 91. У нас са добити най-много капитални трофеи от благороден елен с оценка над 250 т. по СИС. В този период се отстрелват десетки капитални елени с над 250 точки по СИС, последователно постигаме четири световни рекорда на трофеи от благороден елен. В Държавното ловно стопанство „Балчик“ е отстрелян екземпляр с тегло 18.1 kg и оценка 270.44 т. - най-тежкия трофей в света. Български е и световният рекорд за трофей с оценка 273.6 т. по СИС, добит в района на Силистра. С него нашата страна става притежател на четири световни рекорда. България достига епогея на ловната си слава, нивото на българското ловно стопанство става пример за останалите европейски държави.

III eman (1993-2003 г.). Сривът на популацията идва с националната криза у нас след 1989 г., която не подминава и ловното стопанство. С Разпореждане № 9 на Министерския съвет от 27.02.1990 г. са закрити държавните ловни стопанства. Браконьерството се разраства до невиждани размери. За по-малко от 10 години числеността на благородния елен е сведена до не повече от 5000-6000 екземпляра. На 18.01.2001 г. ръководството на тогавашното Национално управление по горите издава Заповед № 32 за създаване на 39 държавни дивечовъдни станции. Постава се началото на възраждането на дивечовъдството у нас.

IV eman (2003-2017 г.). Повторният възход се изразява с прелом в тенденцията по намаляване на числеността на благородния елен у нас и става през 2003 година. В новосъздадените държавни дивечовъдни станции започва целенасочена ловностопанска дейност. Именно те стават ядрото на популацията от благороден елен у нас. Коласът в икономиката на държавата наложи да се търси начин за включване на частни капитали в ловната дейност. Предоставянето на възможност за наемане на дивечовъдните участъци към държавните горски стопанства, от една страна, и съвместни публично-частни партньорства в държавните ловни стопанства - от друга, доведе до ангажираност от страна на бизнеса. Мнозина, които през годините лобуваха нерегламентирано, получиха възможност да стопанисват ловни територии. За едни това се превърна в престижна дейност, за други - в бизнес, за трети - във възможност да имат собствено ловно поле, където да упражняват хобито си. Но в крайна сметка почти повсеместно се отбелязва ръст на популациите на основните видове едр дивеч. Данните от 2017 г. сочат запас на благородния елен от близо 28 000 екземпляра, което ни доближава до „златните“ години. Време е да се мисли за оптимизиране на половото съотношение, възрастовата структура и подобряване на трофейните качества на благородния елен у нас. За последната година официално ползването е 524

благородни елени (пог 2 % от запаса), от които 461 - в държавните ловни райони. Оказва се, че основната част от запаса на благороден елен е съсредоточена в държавните ловни райони. Там ползването е нищожно, но интензивните процеси на саморазселване превръщат стопанствата в непрекъснат "донор" на дивеч към предоставени ловностопански райони, където регламентиран отстрел почти липсва, и въпреки това дивечът не се увеличава. Данните от последните години ни дават основание да търсим резерви за реализиране на ползването по линия на организирания ловен туризъм (OLT), което в голяма степен би компенсирало разходите, направени от ловните стопанства за развъждане на благороден елен. Бегъл поглед на ситуацията в Европа, откъдето основно може да се очакват клиенти, показва многократно по-голяма плътност на дивеч и интензивност на лова, качествени трофеи и дълбоки ловни традиции. Единственото, с което ние сме атрактивни пред европейския ловец, остават съхранената първична природа и емоционалното ловно преживяване. В условията на глобализация е важно да не се лишаваме от нито един сегмент от потребителите на ловния туризъм - все по-често интерес към лов у нас проявяват руснаци, американци, китайци, турци, скандинавци. Нереалистична цел е да се опитваме да конкурираме централноевропейските страни в производството на полуфермерен дивеч, в което те имат забележителни успехи, и реализацията на такъв тип дивеч е все по-трудна.

Какви изводи можем да направим?

- В страната запасите на благороден елен имат трайна тенденция към увеличаване.

- Структурата на запасите е нарушена и е необходимо да се вземат мерки за оптимизиране на половото съотношение, възрастовата структура и качеството на трофеите.

- Ползването на благороден елен е неестествено малко. Ниските нива на официално ползване вероятно говорят за нерегламентиран и безотчетен отстрел. Съсредоточаването на отстрела само в категорията на трофейните мъжки е недопустимо и в следващите години е необходимо да се премине към нормално разпределено ползване, а в групата на трофейните животни да се избират само достигнали или преминали кулминацията в развитието си.

- Перспективата в стопанисването на благородния елен у нас е отглеждането му единствено на свобода.

- В много ловни райони, където еленът е главен вид дивеч, неговото стопанисване се negliжира за сметка на дивата свиня.

Благородният елен в България като ловен вид е преминал през различни периоди. Предприетите мерки за повторно възстановяване на вида в началото на XXI в. се оказаха резултатни и към днешна дата у нас обитава жизнена популация, която е в подем. Дано натрупаният опит ни е научил колко крехко е равновесието в природата и как неправилни управленски решения могат в кратък срок да унищожат граденото с десетилетия.

Инж. Иван СТЕПАНОВ